

Visst är det nonsens!

Curt Roslund & Jonathan Lindström

Vi beklagar att vi med vårt svar på Lars Kaméls insändare i *Folkvett* nr 1/2001 angående Göran Henrikssons astronomiska spekulationer om hållristningarnas tolkning inte helt lyckats förklara vårt ställningstagande till dessa tolkningar.

Låt oss börja med Kaméls kategoriska uttalande att bronsåldersmänniskor i Norden ”borde ha varit minst lika intelligenta som vi”, där vi först anade att Kamél aningslöst råkat anamma Henrikssons beundran av dessa människors påstådda avancerade kunskaper i astronomi. Nu finner vi att hans uttalande var baserat på en bok med uppgiften att folk ”på Nya Guinea som ju till helt nyligen levde på stenåldersnivå ... verkar intelligentare än den genomsnittliga västerländska människan”. Jared Diamonds åsikt om dessa folks intelligens är intressant i sig men helt perifer i en diskussion om Henrikssons teorier. Inte kan väl Kamél mena att Diamonds tankar skall tas till intäkt för att Nordens bronsåldersfolk med nödvändighet borde ha varit minst lika intelligenta som dagens västerlänningar? Kan vi inte enas om att de antagligen hade ungefär samma intelligens som dagens människor, så bjuder vi på att oavsett vad som menas med intelligens, fanns det säkert bronsåldersmänniskor som var långt intelligentare än kombattanerna i denna debatt.

När vi hävdar att vi inte vet om bronsåldersmänniskor inte kände till årets längd på dagen när, är det ingen idiotförklaring av dem. Istället är det Kaméls påstående att de måste ha känt ”till på vilka dagar sommar- och vintersolstånd och höst- och vårdagjämning infaller” för att planera optimalt utfall av jordbruket som idiotförklarar dessa nyss så intelligenta människor. Om de alltid sått på samma datum oberoende av väderleken hade de varit illa ute. Den hårda verkligheten borde snabbt ha lärt dem att främst sätta sin tillit till naturkalendern och inte till någon astronomisk kalender för sin överlevnad. En av oss, CR, har en påtaglig hågkomst hur bönderna i 30-talets Skåne petade med fingrarna i jorden, fyllde näven med mylla och luktade på den, allt för att avgöra när jorden var mogen för sådd. Visst kan bronsålderns människor ha haft en sofistikerad astronomisk kalender, vilket för övrigt är fullt möjligt utan att känna årets längd på dagen när, men Kaméls argumentation saknar relevans.

För att övergå till huvudfrågorna gläder det oss att också Kamél håller med om att Henriksson borde publicera sitt banberäkningsprogram. Jämförelsen med Newtons och Darwins dröjsmål, utan jämförelser i övrigt, tack, haltar dock. Idag är det kutym inom vetenskapen att inte grunda sina slutsatser på material som inte är tillgängligt för prövning. Henriksson medger i sin anmälan till Pressombudsmannen av vår artikel i *Folkvett* nr 3-4/2000 att skälet till hans hemlighetsmakeri är att ”[j]ag har ingen anledning att skänka bort detta arbete”, ett förfarande som rimmar illa med vetenskapens uppgift att sprida kunskap i samhället, i synnerhet som han åtnjutit bidrag för sitt arbete.

Vi noterar med tacksamhet att Kaméls medgivande att Enckes komet troligen varit mycket aktiv och utsatt för starka jetkrafter som kan ha slitit sönder den, går stick i stäv med Henrikssons påstående i ovannämnda anmälan till Pressombudsmannen där han hävdar att ”s k icke-gravitationella krafter är mycket svaga just för Enckes komet, som är gammal och ’utbränd’”. Henrikssons banberäkningsprogram gäller tydligen enbart för en gammal pålitlig komet som inte förväntas göra några oväntade snedsprång i sin bana, vilket knappast överensstämmer med Kaméls syn på Enckes komet som en ung, yster och oberäknelig komet. Är fortsatta diskussioner om tillförlitligheten av Henrikssons påstådda identifiering av Enckes komet på hållristningar efter detta meningsfulla?

Vi vidhåller dessutom att Henrikssons supernovatolkning inte är det verkliga testet av Henrikssons teorier därför att grundläggande fakta är kända i förväg. När han inte hittar någon

supernovarest nära Antares som omnämns på ett kinesiskt orakelben, omtolkar han texten från rumslig bemärkelse till tidsmässig så att den kan peka ut en känd supernovarest i stjärnbilden Enhörningen. För denna supernova gör han sedan under bestämda antaganden en beräkning som styrker hans uppfattning att supernovan uppträdde under bronsåldern och finns avbildad på hållristningar. För den i astrofysik oinvidge arkeologen ter sig detta säkert mycket övertygande, i synnerhet som Henriksson underlåter att i *Populär Arkeologi* nämna att D A Leahy, vars arbete han använt i sin diskussion om supernovans ålder, själv anger en uppskattad ålder på den på 60 000 år! Ett bättre test hade varit om Henriksson tolkat en hållristning som bild av ett supernovautbrott i en bestämd himmelsregion där ingen supernovarest då var känd men där man senare hittade en rest med en ålder samstämmig med hållristningens.

Visst kan som Kamél föreslår en motsvarighet till Orion ha ingått i den nordiska stjärnmytologin under bronsåldern för att sedan försvinna. Vad vi vänder oss emot är att ett så i detalj utarbetat stjärnbildssystem som Henrikssons så fullständigt har utplånats ur traditionen och att inte ens de fragmentariska kunskaper vi har om de fornnordiska stjärnföreställningarna har likheter med Henrikssons förslag. Trots allt har vi många exempel på att mytologiska föreställningar kan vara ytterst långlivade, där den hästdragna solen, känd i Norden senast från äldre bronsålder fram till tidig medeltid, är ett av de främsta. Att stjärnföreställningar trots omfattande kulturutbyte tycks vara lokalt seglivade framgår också av att samiska och sydsvenska föreställningar uppvisar stora skillnader. Varför skulle det vara så radikalt annorlunda med bronsålderns stjärnbilder, som ju dessutom ska ha förevigats för kommande generationer som hållristningar? Givetvis är den totala frånvaron av historiskt stöd till nackdel för trovärdigheten i Henrikssons teorier.

I teorin går det säkert att med lite tur och utifrån ett hopkok av diverse astronomiskt kunnande från avlägsna, äldre civilisationer genomföra de nödvändiga observationer och beräkningar som förutsätts ligga bakom hållristningarna. I praktiken är det en helt annan sak, och det bör stå klart att den henrikssonska tolkningen är ohjälpligt färgad av de moderna föreställningar och metoder som har stått Henriksson till buds. Därav vår jämförelse med modern celest mekanik.

Vad gäller frågan om hållristningarnas vittring håller Kamél med om att den på två olika sätt kan anföras som argument mot Henrikssons tolkning. Vi förstår dock inte riktigt Kaméls kritik mot att använda båda argumenten samtidigt. Som vi ser det är det Henriksson som har försatt sig i den omöjliga situationen. Vittringen gör att han inte kan veta hur ristningarna ursprungligen har sett ut, och samtidigt kan han inte anföra den för att förklara avvikelser från en förväntad bild eftersom det förtar den statistiska betydelsen av alla eventuella överensstämmelser. Att det enligt Kamél inte är nödvändigt för tolkningarna att varje detalj finns med innebär alltså problem för deras trovärdighet.

Avslutningsvis vill vi rekommendera de eventuella läsare som har följt debatten Clive Ruggles bok *Astronomy in Prehistoric Britain and Ireland* från 1999, vilken ger en god bild av arkeoastronomisk metodologi idag. Det är synd att Henriksson inte har samma inställning till vetenskapen som bokens författare. När man undanhåller kända men relevanta uppgifter, när man bygger slutsatser på material som är oåtkomligt för oberoende kontroll, när man grovt underskattar risken för slumpmässiga överensstämmelser, när man inte visar självkritik utan gör bombastiska uttalanden som "Mina herrar, här handlar det om exakt vetenskap och inte om flummigt önsketänkande" (*Populär Arkeologi* 2/97 s. 28), då ägnar man sig inte åt seriös vetenskap utan åt pseudovetenskap eller på vardaglig svenska nonsensforskning.